

ბიბლიოთეკა

ალექსანდრე მაკაჩავაძე

მეცნიერება

~~K 6. 262~~
3 F81.936
3

კვ-2000
ქამოშვილი

განმარტება V

მეცნიერება

№ 11

ბიბლიოთეკა „საბჭოთა აკადემიკონი“
ტფილისი 1925

ჩვენს მკითხველ-გლეხებს, სოფლის მეურნეობის
ლექს, აგრონომებს და ბაიბლს.

პატივეთაგან ამხანაგებო!

გამომცემლობა „საბჭოთა კავკასიონი“ იწყებს „გლეხის ბიბლიოთეკის“ გამოცემას, რომელიც ჩვენი სოფლის მეურნეობის უმთავრეს საკითხების შესახებ დაახლოებით 100-მდე წიგნაკს შეიცავს, და მოგმართავთ თქვენ, მკითხველო-გლეხებო, თხოვნით, გარდა „გლეხის ბიბლიოთეკის“ გლეხთა შორის გავრცელებისათვის ხელის შეწყობისა, აცნობოთ გამომცემლობას ყველა თქვენი სურვილი და შენიშვნები ჩვენი გამოცემების შესახებ:

1) რამდენად გასაგებად არის მოთხრობილი ამბავი ჩვენს გამოცემებში და რა ცვლილებები და გაუმჯობესება უნდა იყვეს შეტანილი ამ მხრივ გამოცემებში?

2) რამდენად ამოწურულია საესეებით საკითხი, საკმაო თვალსაჩინოდ არის შედგენილი სურათები და რა ნაკლი აქვს წიგნაკს ამ მხრივ?

3) კიდევ რა ახალი საკითხის გაშუქება არის, თქვენის აზრით, საჭირო შემდეგ გამოცემებში, გამომცემლობის მიერ განზრახულ წიგნაკთა დამატებით და ჩვენი სოფლის მეურნეობის პირობებთან შეფარდებით?

განსაკუთრებულ იმედს არა მარტო „გლეხის ბიბლიოთეკის“ გავრცელებაში, არამედ ჩვენი მკითხველი-გლეხების კოლექტიური სურვილებისა და შენიშვნების გამოაშკარავება-ასახვაში, გამომცემლობა ამყარებს ჩვენს სოფლის მასწავლებლებზე, აგრონომებზე და ბეითლებზე. გამომცემლობა მოგმართავთ თქვენ, ამხანაგო მასწავლებლებო, აგრონომებო და ბეითლებო, და გთხოვთ ამ მიზნით სოფლად მოაწყოთ ხმამაღლა კითხვა „გლეხის ბიბლიოთეკის“ წიგნაკებისა და წაკითხვის შემდეგ—აზრთა გაცვლა-გამოცვლა, ცალკე შენიშვნების და სურვილის ჩაწერა წიგნაკის შინაარსის, სურათების თვლანათლივობის, დამატებითი საკითხების და სხვათა შესახებ. ეს შენიშვნები უნდა გადმოგზავნოს გამომცემლობას.

გამომცემლობა დიდის მადლობით მიიღებს და გამოიყენებს ყოველგვარ რჩევას და სურვილს ამხანაგ გლეხებისა და სოფლის ყველა მუშაკების მხრივ.

საქართველოს ბიბლიოთეკის“ შესახებ უნდა გადმოგზავნოს შემდეგი მისამართით:

ტფილისი, რუსთაველის პროსპ., № 8, გამომცემლობა „საბჭოთა კავკასიონი“.

გამომცემლობა „საბჭოთა კავკასიონი“.

1968
2562
9145

სხვრის მოშენება.

(მეცხვარეობა).

საქართველოს მთიან ადგილებში, მეცხვარეობას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამ ადგილებში მეცხვარეობა გლეხის არსებობის მთავარი წყაროა, რადგან აქ მიწის ბუშაობა მისთვის არ არის საიმედო. ხელობა: ხორბლეულობას ხშირად აფუტკებს სეტყვა და ყინვები, პური და ქერი ყოველ წელს ვერ ასწრებს დამწიფებას, რის გამოც მეცხვარეებს პურის და სიმინდის ყაღვა საქართველოს მდებლობ ადგილებში უხდებათ.

აღმოსავლეთ საქართველოში ჟმეტესად თეთრი თუშური ცხვარი არის გავრცელებული. შედარებით ნაკლებად ცხვარი „დონმა“; (თუშური და თათრული ცხვარის „ბოზახი“ ს ნარევი) დუშეთის და გორის მაზრის ზოგიერთ ადგილებში გვხვდება შავ მატყლიანი ოსური ცხვარი, და დასავლეთ საქართველოში კი—თეთრი იმერული ცხვარი, რომელსაც გრძილი და მსუქანი კული აქვს. კავკასიაში საოკეთესო ჯიშის ცხვრად თუშურ-ქართული ცხვარი ითვლება, რომელიც განთქმულია თავისი რბილი, თეთრი და მბრწყინავი მატყლით და კარგი ღირსების ხორციით.

საუკეთესოა თუშური მატყლი ახალქალაქის მაზრიდან, ქსნის ხეობიდან (ახალგორისა), გორის და თიონეთის მაზრიდან და სხვა ადგილებიდან.

საერთაშორისო ომამდე საქართველოდან ყოველ წლიურად გაჰქონდათ მოსკოვში და სხვა ქვეყნებში 200 000 ფუთამდე თუშური მატყლი. თუშური მატყლი ამ ჟამადაც დიდი რაოდენობით გააქვთ საქართველოდან. თუშური ცხვრის ტყავიც დიდძალი გაჰქონდათ ომამდე ნიუეკოროდის ბაზარზე აგრეთვე სხვა ქვეყნებშიაც.

თუშური ცხვრის რძისაგან მზადდება საუკეთესო ღირსების თუშური ყველი.

ცხვარი „დონმა“ როგორც გარეგნობით, ისე ფერთაც ძლიერ წააგავს თუშურ ცხვარს, მხოლოდ მატყლი უცრო უბეში აქვს.

იმერული ცხვარი ტანით თუშურ ცხვარზე უფრო პატარაა, მატყლი მას თეთრი, წმინდა და რბალი აქვს და ხორცი კარგი, მრავალი თუშურ ცხვარზე უფრო ცოტა გამოსავალი აქვს. ოსური შავი ფერის ცხვარი უხუშ მატყლს და კარ ხორცს იძლევა. მათი დამახასიათებელია მსუქანი კუდი, რომელიც წვეტიან ბოლოთი თავდება აგრცელებენ მათ დუშეთის და გორის მაზრებში. თუშური ცხვარი უფრო დიდი და გამოსავლიანია დანარჩენ ქართულ ჯაშის ცხვარებზე. ის თანდათანობით იჭერს მათ ადგილს მატყლის წარჩინებული ღირსების გამო.

ნ სწავლმა კაცებმა კარგად შეისწავლეს თუშური მატყლი და იცნეს ვარგისად საუკეთესო ქსოვილების და თხელ მაუდებლობის დასაწაადებლად. თუშური ცხვარი ყველაზე უფრო ახლო უდგას თავის მატყლის თვისებებით განთქმული წმინდა მატყლოვან „მერინოსის“ ცხვრის მატყლს.

განსაკუთრებით კარგ მატყლს იძლევა თუშური ცხვრის ბატკანი ექვსი თვის ასაკამდე. ცხვრის რაოდენობა საქართველოში ძალიან შემცირდა საერთაშორისო და სამოქალაქო ომის გამო, საძოვრების, განსაკუთრებით საზამთრო საძოვრების შექცობის, ზამთრობით ცხვრების ცუდი კვების, ცხვრების ცუდი გამრავლების, სხვა და სხვა გადაძებ სენისა და სხვა მიზეზების გამო.

თუშური ცხვარი ძველად უფრო მოზრდილ ტანისა და მეტი ნაყოფიერი იყო, ვიდრე ეხლა არის. ამის მიზეზი მრავალია. მათში ყველაზე მნიშვნელოვანია საკვების საკითხი. თუცა ნაწილი საქართველოს საზაფხულო საძოვრებისა მეზობელ რესპუბლიკების ხელში გადავიდა, საკმარისი რაოდენობა მაინც დარჩა. მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს ადგილები რამოდენიმე ასეული ვერსით არიან დაშორებულნი შირაკის და ყარაიას საზამთრო საძოვრებიდან. ეს ადგილებია ბორჩალოს, ახალქალაქის, დუშეთის და თიანეთის მაზრების მთიანი ადგილები, დალესტანის მთის ფერდობი, მაგ. ლეკის მთა და სხვა. ამის გამო ჩვენ მეცხვარეებს უადებათ ცხვრის დიდ მანძილზე გადაყვანა და გზაში მოავალი დაბრკოლებების გადალახვა.

საზაფხულო საძოვრებსაც ვერ ხპარობენ წესიერად ჩვენი მეცხვარეები. ისინი ზომაზე მეტ ცხვარს უშვებენ საძოვარზე, ამის გამო საძოვარი ადგილები ითვლება საქონლისაგან და ნაკვინადება უვარგის ბალახებით, ქვებით, ხვინკით და სხვა.

ზოგი მეცხვარე, რომლებსაც მთებზე კარგი სათიბი ავსებდა, აქვს, მის მაგიერ, რომ ის ვათიბოს და თივა საზამთროდ შეინახოს და ცივ ზამთარში ცხვრები უჭმელობისაგან არ დაეღუპოს, ასეთ სათიბ ადგილებს ცხვრებს ასპოზინებს. სხვა ქვეყნებშიაც, მაგალითად შვეიცარიაშიც ვადაპყავთ ცხვრები საზაფხულოდ მთებზე საძოვრად, მაგრამ ასე უწესრიგოდ არ აფუჭებენ საბალახობას: შვეიცარელები ცხვრებს პირველში საზაფხულო საძოვრების ქვედა ნაწილებზე აძოვებენ, სადაც გაზაფხული უფრო ადრე დგება; შემდეგ უფრო მაღლობზე გადაპყავთ. საზაფხულოდ კი სულ მთის მწვერვალზე ასრულდნენ ცხვრების საზაფხულო ძოვებას. აქედან ცხვრები საზამთროდ ძველ ბინაზე მოპყავთ და თივით ჰკვებენ.

მაშასადამე შვეიცარელი ცხვარი მთელი ზაფხულის განმავლობაში საზრდოობს საუკეთესო, მწვანე და წვნიანი ბალახით, რის გამოც ზაფხულოდით ცხვარი კეთდება და სუქდება. მთავარი უპირატესობა შვეიცარიის მცხვარეებისა იმაში გამოიხატება, რომ ყველა მცხვარეები კოოპერატივულად შეერთდებიან არიან და ძალიან უფრო ხილდებიან საზაფხულო საძოვრებს, არ უშობენ მასზე ზედმეტ ცხვარს და საქონელს, რაც შეუძლია გამოიწვიოს საძოვრის სრულიად გაფუჭება. იმ მეცხვარეს, რომელიც ზომაზე მეტ ცხვარს გაუშვებს საძოვარზე, ჯარიმას ახდენენ იმ საძოვრის გასაუშჯობესებლად.

იქ, სადაც საძოვარი გაფუჭდა და ცოტა ბალახს იძლევა შვეიცარელები იონჯას, სამყურს და სხვა ბალახებს სთესენ, მათ გაპყავთ წყალი ისეთ ადგილებზე, სადაც ცხვრებს სასმელი წყალი საშუაოდ არა აქვთ, სწინედნ საძოვრებს ქვებისაგან აშენებენ საძოვრის გარეშამო ქვს ყორებს და სხვა.

ყოველი შვეიცარელი მცხვარე აუცილებლად აშადებს საზაფხულო საძოვრებზე საზამთროდ საკვებად თივის მარავს ცხვრებისათვის და მას არ ეშინია არც თოვლისა და არც ყინებისა, რადგან მისი ცხვრები უზრუნველ ყოფილნი არიან მთელი ზამთრის განმავლობაში საუკეთესო თივით.

აუკლებელი საპიროა ქართველ მეცხვარეებისათვისაც წვირულ კოოპერატიულ ანხანავობებად შეერთება, რომ ერთად აიღონ საზაფხულო საძოვრები და წესიერად მოიხმარონ ისინი, რომ თავისი მძიმე შრომა აინაზღაურონ და რაც შეიძლება მეტი შემოსავალი მიიღონ.

ამერიკაში მეცხვარეები გაერთიანებული არიან კოოპერატიულ კავშირებად. მათ აქვთ თავისი მატყლის და სხვა და სხვა ცხვრის

ნაწარმოებების საწყობები. ყოველივე ეს დიდ დახმარებას უწევს მათ ნაწარმოების მოგროვებაში და გასაღებაში. ჩვენშიაც არის მეცხვარეთა ამხანაგობა „მწყემსი“ და სხვა მეცხვარეთა კავშირები, რომლებიც დიდ დახმარებას უწევენ მეცხვარეებს, მაკალ. თუშურ მატყლზე სამართლიანი ფასების დაწესებაში, საძოვრების საკითხის მოწესრიგებაში და სხვა. შეამხანაგებას და შეკავშირებას ყველგან დიდი სარგებლობა მოაქვს. ამიტომ საჭიროა ყველა წვრილი მეცხვარე შეკავშირდეს და შეამხანაგდეს, რომ შეერთებულის ძალით უფრო კაოვად და სარგებლიანად აწარმოონ მეცხვარეობა.

სურ. 1. თუშური ცხვარ.

ამ რიგად, ყოველ მეცხვარეს კარგად უნდა ახსოვდეს, რომ აქ, სადაც საზაფხულო საძოვრები ცოტად თუ ბევრად გაფუჭებულია, ასეთ საძოვრებზე ცხვრების რაოდენობაც უნდა შემცირდეს; მაგალითად, თუ წინად ერთ ღესიატინა საძოვარზე 6—8 ცხვარი მოდიოდა, ეხლა მხოლოდ 3—4 ცხვარი უნდა დაიშვ.ს.

ამას გარდა აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ზოგიერთ საძოვრებზე ბალახის გაუმჯობესება, რისთვისაც საჭიროა ბალახის თესვის შემოღება.

მეცხვარე რომ სუსხიან და თოვლ-ყინვიან ზამთრისაგან არ იყოს დამოკიდებული და თავისი ცხვრები გაწყვეტას და გამკლვეებას გადაარჩინოს, ამისათვის საზაფხულო საძოვრებზე აუცილებლად უნდა დაამზადოს თივის საკმარისი რაოდენობა ზამთარში ცხვრების გამოსაკვებად.

შემდეგ, მეცხვარეების კოოპერატიულმა ამხანაგობებმა საძოვრებზე წყალი უნდა გაიყვანონ, ან აუზები გააკეთონ ცხვრების წყლის დასალევინებლად, სადაც წყალი სამყოფად არ იშოვება. ამას გარდა დრო გამოშვებით საძოვრები უნდა გაიწმინდოს ქვისაგან და ის მოხმარდეს ყორეების აშენებას მის გარშემო.

იქ, სადაც ტყე და ბუჩქნარი მოიპოება, მ.ს დაზოგვა უნდა და არ უნდა მოიჭრას, რომ საძოვრები არ გაფუჭდეს. ტყე და ბუჩქები საძოვრებს პატივობენ დიდი წვიმების დროს ჩამორცხვისა და მოსიღვისაგან. ხშირად ასეთ წვიმებს სრულიად მიაქვთ ბალახით დაფარული მიწა და მხოლოდ მოტიტვლებული ქვიანი ადგილი რჩება, თუ საძოვრებს ტყე არ პატივობს.

უფრო ცუდ მდგომარეობაშია ჩყენი მეცხვარეები ზამთრის საძოვრების უქონლობის გამო. საქართველოში ზამთრის საძოვრების სიცოცხლის გამო ჩვენ მეცხვარეებს უხდებათ ცხვრის გადაყვანა სხვა მეზობელ რესპუბლიკებში, სადაც ბევრი კარგი საზამთრო საძოვრები მოპოვება, მაგალითად ყიზლიარის (მთიულთა რესპუბლიკაში), აზერბეიჯანის და სხვა. ზამთრის კარგი საძოვრევი, განსაკუთრებით მღაშნარი ადგილების საძოვრები, ძალიან კარგად მოქმედობს თუშურ ცხვრზე: ტანი უმრგვალდება, უსუქდება და უდიდება დემა და გაზაფხულისათვის შედარებით ნეტ მატყლს იძლევა. მაგალითად ზამთრობით ყიზლიარში ნაძოვი მოზრდილი ტანის ცხვარი ერთ მოკრეკაზე 4—8 გირვანქა გაუშემენდელ (გაურეცხელ) მატყლს იძლევა, მაშინ როდესაც ასეთივე ცხვარი საზამთროდ ჩვენ საძოვრებზე დარჩენილი, მხოლოდ 2-ნახევრიდან 4 გირვანქამდე გაუშემენდელ მატყლს იძლევა.

თუ ზამთარში კარგი ამინდები დადგა, თუ დიდი თოვლი არ მოვიდა და დიდი სიცივეები არ დაიჭირა, იმ შემთხვევაში თივის მთელი მარაგი შეიძლება მოხმარდეს საკვებად სუსტ დედა ცხვრებს და ბატკნებს. დანარჩენი ცხვარი საძოვრებთანაც კარგად გამოიკვებათაეს.

იმ შემთხვევაში თუ დიდი თოვლი მოვიდა და ხანგრძლივი ყინვები დაიჭირა ცხვრებს დასჭირდებათ თივით კვება, სანამ თოვლი არ დადნება; ასეთი კვებით, განხდარი და დასუსტებული ცხვარი სწრაფად მოლონიერდება.

უნდა ვიკონიოთ მხედველობაში, რომ თუ ზამთარში ცხვარს კარგი ტანი დაურჩა, გარდა ჯანსაღ და მაგარ ნაშენისა, გაზაფხულზე

ატყლს და ყვილსაც მეთს მოგვეცემს, უფრო აღვილად გადიტანს შო-
რეული საზაფხულო საძოვრებზე გადარეკვას და უფრო ნაკლებადაც
დავარდება.

სუ . 2. სვების კრეკა.

თუ თუშური ცხვარი ზამთარ-ზაფხულ კარგად იკვებებოდა ზამთრობით თივას ვაშველებთ, შეიძლება თვითვეულ ცხვარიდან ყოველწლიურად, ხორცისა და ქონის გარდა, ზედმეტი 3—4 გირვანქამდე გაურეცხავი მატყლი და რამოდენიმე გირვანქა ყველი მივიღოთ. კარგად გამოკვებულ დედალ ცხვარს შეუძლია კარგად გამოკვებოს ბატკანიც. ბატკნიანობა იწყება თებერვალში, როდესაც საზამთრო საძოვარზე ძველი ბალახი თითქმის გამოლეულია და მწვანე ბალახი კი ჯერ არ არის ამოსული. ამიტომ თუ ცხვარი ზამთარში ცუდათ კვების გამო გამხდარია, ის კარგად ვერ გაზრდის ბატკანს. კარგად ნაკვები დედების ბატკნები კი სწრაფად იზრდებიან, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც გამოჩნდება მწვანე ბალახი და საესებით შემავარდებიან საზაფხულო საძოვრებზე გადაყვანამდე. მაშასადამე საზაფხულო და საზამთრო საძოვრებზე ცხვრების წესიერად კვებით შეიძლება მეტი ნაწარმოების და მოგების მიღება. ცხვრები კი შეინარჩუნებენ თავის ჯანმრთელობას და შთამომავლობასაც კარგს მოგვცემენ.

საძოვრების გარდა ცხვრების მოშენებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს ვერძების შერჩევასაც. ვერძები ხშირად ძლიერ ახალგაზრდები არიან, განუვითარებელი და მახინჯები გარეგნობით; მაგალითად, ძლიერ წვრილი კისრიანი, ვიწრო და პტყელი მკერდიანი ჩაღვრილ ან მოკლულ წელით, მოგრებილ ფეხებით და სხვა, ან კიდევ ძლიერ ხნიერები და უნაყოფოები.

ხშირად ასეთი ცუდი ვერძით ამაკებენ ახალგაზრდა უშობელ ბატკნებს, რომლებსაც სრულ განვითარებამდე არ მიულწევიან. რა თქმა უნდა ასეთი მშობლებიდან სუსტი, უძლური და უნაყოფო შთამომავლობა განვითარდება. თუ დედა ცხვარი ხნიერ და დასუსტებულ ვერძის მიერ მკადება, იგი უმეტეს შემთხვევაში ბერწდება და ნაყოფს არ იძლევა. ამასთან ერთად დაუშვებელია ცხვრების ნათესაობითი გამრავლება, რასაც შედეგად ცხვრის გადაკვარება და დაწვრილმანება მოჰყვება ხოლმე.

დაბოლოს ცხვრის ფარის გამრავლებით დახარბებული გამოუცდელი მეცხვარეები ხშირად სანაშენოდ განუვითარებელ ბატკნებს სტოვებენ ხოლმე, საუკეთესოების შერჩევას არ აწარმოებენ არც ჯაზაფხულზე და არც შემოდგომაზე, რომ სანაშენოდ საუკეთესო და ჯანსაღი ბატკნები დასტოვონ.

ამერიკელები, მაგალითად, ადრევე გამოჰყოფენ ხოლმე ახალგაზრდა ვერძებს და უშობელ ბატკნებს, რომ არ მოხდეს მათი უდ-

როვო შეერთება. გასამრავლებლად ისინი საკმაოდ განვითარებული მხოლოდ ცხველებს და ვერძებს უშვებენ. აგრეთვე დიდ ყურადღებას აქცევენ სანაშენო ცხვრების შ რჩევას. სანაშენოდ ისინი მხოლოდ ისეთებს სტოვებენ, რომლებიც ჯანსაღ, ნაყოფიერ და ბევრი მატყლის მომცემ მშობლების შთამომავალია.

ამერიკელი მეცხვარეები საინელი გულმოდგინებით აწარმოებენ ამ შერჩევას: არ ზოგავენ ფულს, რომ თავის ფარისათვის ს უკ თესო, ტანოვანი, ჯანსაღი, კარგ მატყლიანი და ნაყოფიერი ვერძები შეიძინონ.

ამერიკელები ამბობენ, რომ კარგი ვერძი ნახევარი ფარის ფასი ღირს. ხშირად ვერძებს სხვა ადგილებიდან იწევენ. ზოგჯერ უკბო ქვეყნებიდანაც. მათ კარგად ესმით, რა მნიშვნელობა აქვს კარგ ვერძს ფარის გასაუმჯობესებლად, რადგან მას ერთი წლის განმავლობაში შეუძლია თავისი კარგი თვისებები 40--50 ბატკანს გადასცეს. სამ წელში კი მას შეუძლია გააუჯობოს 150 ბატკანს, მაშინ როდესაც ცხვარს ამ ხნის განმავლობაში მაოლოდ 4--5 ბატკანს შეუძლია გადასცეს თავისი კარგი თვისებები.

ჩვენ მეცხვარეებისათვის აუკლებელ საჭაროებას წარმოადგენს საჯიშეთ საუკეთესო ვერძები და დედა ცხვრები დაიტოვონ, რაც შეიძლება დიდ ტანიანი, ღონიერები, ჯანსაღები, ნაყოფიერ მშობლების შთამომავალი, დიდ გამოსავლიანი, წმინდა რბილი და ბზინვარე მატყლით, შეძლებისდაგვარად ერთი მეორას მგვანი და სრულიად უნაკლო.

საჯიშო ვერძი უნდა იყოს მოზრდილი ტანისა, მაგარი აგებულობისა, ფართო მკერდიანი და სწორი ფართე ზურგით, მოკლე და ღონიერ შორიშორს გადგულ უხეხით.

განსაკუთრებით დიდ თ ფასდება ისეთი ვერძი, რომელიც თავის მგვან მთამომავლობას იძლევა.

საჯიშე დედა ცხვარიც დედა ტანოვანი, განიერ მკერდანი, სწორი და განიერ ზურგისა, კარგად განვითარებულ ძეძუებით და დაბალ ფეხებიანი უნდა იყოს.

არც ერთ სანაშენო ცხვარს არ უნდა ეტყობოდეს გადაგვარების ნიშნები, მაგალითად, გრძელი კისერი, წინ წაშვერილი თავი, პატარა წაწითალო ყუები, გრძელი და ვაწრო ფეხები; ასეთი ცხვარი უნდა გამოირჩეს ჯოკიდან.

თანამდებარე კარგად განვითარებული და ერთნაირ მშობლების ბატონებიც საუკეთესონი გამოდიან, რასაც ქართული ანდაზაც ამოწმებს: დედა ნახე, მამა ნახე, შვილი ისე გამოიხეცო.

ჩვენ მეცხვარეებში ათასში ერთხელ შეხედებით ისეთ გამოცდილს, რომელიც ზამთრობით კვებადეს ნაკე ცხვრებს და ბატონებს, არჩევდეს საუკეთესო ცხვრებს საჯიშოდ, მის ფარაში ნათესაურ გამრავლებას არ ჰქონოდეს ადგილი, ზამთრისათვის არ იტოვებდეს ხოლმე სუსტს, უჯანო და ყოველგვარ ნაკლიან ვერძებს და ცხვრებს და საზაფხულოდ და საზამთროდ საუკეთესო საძოვრებს არჩევდეს.

რომელ ჯიშის ცხვრის არჩევანზე უნდა გაჩერდნენ ბოლოს და ბოლოს ჩვენი მეცხვარეები?

ზემოდ იყო ნაჩვენები თუშური ჯიშის ცხვრის უპირატესობა, რომელიც ჩვენებურ მოვლის და კვების პირობებში სხვაზე უფრო ნაყოფიერი და შენოსავლიანია. თუშური ჯიშის ცხვარი, როგორც საუკეთესო ჯიში, უნდა მოვიხმაროთ საქართველოში გარავლებულ სხვა ჯიშების, მაგალითად ოსური და იმერული ცხვრების გასაუმჯობესებლად.

თუშური მატყლი, როგორც თხელი საფაბრიკო მაუჯების გამოსამუშავებლად ისე შინა მრეწველობის ნამზადისათვისაც ერთნაირად გამოსადეგია. ოსური ცხვრის მატყლისაგან კი უფრო უხემ ქსოვილებს აკეთებენ და მისი ღია ფერებად შეღება საძნელოა, რადგან თვით მატყლი ან შავია ან რუხი ფერისაა. წმინდა მატყლიანი მერინოსის ცხვრები, რომლებსაც წინადაწინადადებდნენ ტრუქოს ხეობაში, თუმცა ძლიერ წმინდა მატყლს იძლეოდნენ, მაგრამ ჩვენებურ პირობებს ვერ უძლებდნენ, დიდ ნოვლას და კვებას მოითხოვდნენ. ასეთი ცხვრები ჩვენ ჯერჯერობაში მღერ მღერობაში მღერ ამოწყდებიან. ამას გარდა მათ არ შეუძლიათ გადიტანონ იმ დიდი მანძილების გადაღლა, რაც უხდება ჩვენ თუშურ ცხვარს საზაფხულო საძოვრიდან საზამთრო საძოვარზე გადაყვანის დროს.

ჩვენი ჰაერის და კვების პირობებში შეიძლება გასძლონ ბუხარის და კარაქულის ცხვრებმა, რომლებსაც ამრავლებენ ბუხარაში. ისინი უფრო მაგრები და ჯანსაღები არიან.

ბუხარის ცხვარი იძლევა სავანგებო ტყავს. ახლგაზრდა ბატონის ქურქი ძლიერ ძვირად ფასობს. ინიგან აკეთებენ ბოთხებს, ქალების პალტოებს, ნუფტებს და სხვა. ბუხარის ვერძის და ოსური

ცხვის შეერთებით, ოსური ცხვის ტყავი შეიძლება შედარებით გაუმჯობესდეს.

პირველში ბუხარის ცხვრები უნდა გავამრავლოთ აგრონომების ზედამხედველობის ქვეშ. შემდეგ ასეთი ცლისა მათი ყოლა შესაძლებელი იქნება სახალხო მამულებში, მეცხვარეთა კოოპერატიულ ანბანაგობებში. შემდეგ კი გლახებმაც შეიძლება მიყონ ხელი მათ გამრავლებას.

ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ ბუხარის ცხვარი ტანით თუ შურ ცხვარზე უფრო მეტია და ხორციც კარგი ღირსების აქვს, მხოლოდ მატყლი უფრო უხეშია, ვიდრე თუშური ცხვისა.

მიუხედავად იმისა, რომ თუშური ცხვარი ღირსებით მაღლა სდგას, მაინც სჭირდება მას ტანის მომატება, გამოსავლიანობის გადიდება, რომ ჩვენმა მეცხვარეებმა შესძლონ დაცემისაკენ წასული შემოსავლიანობა ჯეროვან სიმალეზე ასწიონ. რადგან მცხოვრებთა რიცხვი საქართველოში იზრდება, ამის გამო საძოვრების ნოცნის თანდათან კლებულობს და სახნავ-სათესავ ადგილებად გადადის. მეცხვარეებისათვის ისეთი დიდი ფასის გადახდა საძოვარში, როგორსაც იხდიან მიწის მზენელ-მთესველები პურის და სიმინდის დასათეს მიწებში, შეუძლებელია.

მეცხვარემ რომ მიწის მუშის შეცილება შესძლოს, ამისათვის მან უნდა თუშურ ცხვრების შემოსავლიანობა გაადიდოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მან ცხვის რაოდენობა უნდა შეამციროს და ან სხვა საქონელი მოაშენოს, რომელიც მას მეტ შემოსავალს და სარგებლობას მისცემს ვიდრე ცხვარი.

რა გზით შეიძლება თუშური ცხვის გამოუმჯობესება, რომ მივიღოთ მისგან მეტი შემოსავალი, რომელიც საზაფხულო და საზამთრო საძოვრების დიდ ფასებსაც დაფარავს, მეცხვარეობაში გაწეულ ხარჯებსაც ანაზღაურებს და საშუალებასაც მისცემს მას შეიძინოს ყოველივე ის, რაც აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს მისი ოჯახისათვის.

თუშური ცხვის გაუმჯობესება შეიძლება მხოლოდ საჯიშე ცხვრების გულმოდგინეთ გადაარჩევით: ეს ჩვენი ცხვრების გასაუმჯობესებელი საშუალება თუმცა ძლიერ იაფია, მაგრამ სწორი გზა და რამოდენიმე წლის შემდეგ კარგ შედეგებს იძლევა.

ამასთანავე დიდი მნიშვნელობა აქვს ცხვრების სულ თავიდან-

ვე, ბატკნობიდანვე კარგ კვებას. მოზარდი ბატკანი მცტ მოვლას და კვებას მოითხოვს. ბატკანს თუ თავიდანვე არ ექნა შესაფერისი მოვლა და კვება და ზრდაში ჩამორჩა თავის ამხანაგებს, მერე თითქმის ვერასოდეს ვერ შესძლებს ტანის მოყრას ისე, როგორც საჭიროა.

ძოვის დროს მძლავრი ბატკნები იჯაბნებენ უძლურებს, რის გამოც მათი საქმე უფრო უკან მიდის და თანდათან უფრო უძლურდებიან და ამის გამო უვარგისი ცხვრების რაოდენობა ფარაში გაიზრდება.

გაზაფხულზე და შემოდგომაზე ჯოგი უნდა გაიწმინდოს, რომ არ დარჩეს არც ერთი უვარგისი ბატკანი. ბატკანი უნდა იყოს მოზრდილი ტანის, სწორი აგებულობის მატყლით კარგად დაფარული; ფეხები უნდა ჰქონდეს მაგარი და მოკლე. პატარა ვერძები ადრევე უნდა დაცილდეს ბატკნებს, და ცალკე უნდა სძიონ, რომ ნაადრი შეერთება არ მოხდეს, თორემ შთამომავლობა წვრილი, სუსტი და უნაყოფო გამოუვათ.

არ უნდა დაიშვას ნათესაური გამრავლება ცხვრებში. არ შეიძლება, მაგალითად, ვერძის შეერთება მის შთამომავალ ბატკანთან, ან კიდევ პატარა ვერძის თავის დედაზე გაშვება. ვერძის მიშვება შეიძლება 1½ წლიანისა ბატკნისა კი 1½—2 წლიანისა. ახალ გაზრდა ვერძებს აძლევენ წელში 20—30 ცხვრამდე და თუ დასრულებული ვერძია 40—50 ცხვრამდე.

დრო გამოშვებით ფარაში საჭიროა სისხლის განახლება. ამისათვის მახლობელ ფარაში უნდა ამოიჩიხს იმავე ჯაშის ვერძები.

ფარაში ვერძის ხმარება შეიძლება 2—4 წლამდე; ამის შემდეგ ვერძს ტანი უმძიმდება და ხახტად ამაკებს ცხვრებს. მოლოლილ ვერძებზე უნდა შეუწავლოდ ახალგაზრდა და ჯანით სავეგ ვერძები, თორემ ბევრი ცხვრები დარჩებიან ბერწად. დედა ცხურის შენახვა შეიძლება 8—10 წლამდე თუ ნაყოფიერებას არ დაჰკარგავს და მაგარ და ჯანსაღ ბატკნებს იძლევა. დიდ ტანიან ცხვრების გამრავლების მიზანი ადვილი მისაღწევია, თუ მშობლებსაც თავიდანვე ასეთებს შევარჩევთ. თუ რამოდენიმე თაობის განმავლობაში ტანოვან ვერძებს მიუშვებთ ტანოვან ცხვრებზე და ბატკნებსაც წესიერი კვება ექნებათ, ბოლოს მათი შთამომავალი ძოიმატებს სიმალლეს და ხორცის გამოსავალს. შემდეგ უნდა შეუდგეთ ისეთი ცხოვრების შერჩე-

ვას, რომ მატყლის გამოსავლიანობამ მოიმატოს, შემდეგ მატყლის ღირსებამ, ბოლოს რძის ღირსებამ და სხვა. ყოველივე ამ ღირსებების გაუმჯობესება უნდა ხდებოდეს თანდათანობით ერთი მეორის შემდეგ, ერთად კი შეუძლებელია—მეტი ცოდნა და შრომა უნდა მოვახააროთ პირველში მეტად ძვირფას ღირსებების გასაუმჯობესებლად ე. ი. ხორცისა და მატყლისა.

ჩენი ცხვრების ხორცისა და მატყლის მხრივ გაუმჯობესება შეიძლება სხვა საშუალებებითაც. ეს საშუალება არის უცხო და კარგი ჯიშის ვერძებთან ადგილობრივი ცხვრების შეერთება. მაგრამ ეს საშუალება ძლიერ ძვირი ჯდება, რად ან უცხო ვერძით გამრავლება არ არის ისეთი საიმედო, როგორც ადგილობრივი შერჩევა. გარდა ამისა უცხო ვერძის და ჩენი ცხვრის შეერთებიდან გამოდის სხვადასხვა გვარი და აჭრელებული შთამომავლობა და ხშირად წინაპრების ნაკლის თანდაყოლით. ჩვენებური ცხვრის ჯიშის გასაუმჯობესებლად უფრო შესაფერისი და გამოსადეგია ინგლისური მოკლე მატყლიანი ცხვრის ჯიში, რომელიც საკმარისი ამტანია და განთქმულია დიდი წონით საკმარისი მატყლის გამოსავლიანობით.

ასეთი ცდები თუშური ცხვრების გაუმჯობესებისა 40 წლის წინად სწარმოებდა ყუბანის ოლქში და კარგი შედეგები მიიღეს: ინგლისურ-თუშური ბატენები ცოცხლად 2 ფუტს იწონიდნ და 2 წლის ცხვრები 6 ფუტამდე აღიოდნ. ამასთანავე მატყლსაც მეტს იძლეოდნ.

შემდეგ, თუშური ცხვრის გამოსავლიანობის მოსამატებლად საჭიროა მატყლის პარსვის, მოგროვების, გახარისხების, გარეცხვის და შეკვრის მოწესრიგება.

ავსტრალიელები თავის ცხვრების მატყლს 5—6 ხარისხად ჰყოფენ იქვე, სადაც პარსვენ. ისენი ერთ მანეთში არ ურევენ მოწიფულ ცხვრების და ბატენების მატყლს, კვდრის და ცოცხალი ცხვრის მატყლს და კარგ ადგილებზე მოკრეპილს ცუდ ადგილებზე მოკრეპილში.

ჩვენმა მეცხვარეებმაც უნდა შემოიღონ მატყლის დახარისხება იქვე ადგილობრივად, სადაც ცხვარი იპარსება. ადგილობრივად დახარისხებული მატყლი ცალკე ტომრებში უნდა ჩაიდვას, თორემ როდესაც მატყლი ერთად არის, ძლიერ ირევა ერთი მეორეში გადმოტანის დროს და ქალაქის საწყობებში მისი დახარისხება ძლიერ საძნელოა.

ჩვენი ცხვრების მატყლზე დაგროვილი ქუქყი უმეტესად უმეტესად მათშია
ტორის განმავლობაში გაზაფხულზე შეიძლება გაიბანოს ლელე მდინა-
რეებზე ცხვრების გადარეკით.

ასეთ დახარისხებულ მატყლში, გარეცხილში, სწორა შეფუთულ-
ში და დატკეცილში ჩვენ მეცხვარეს შეუძლია მიიღოს უმაღლესი
ფასი. მატყლი უიჯობესია კოოპერატივებს მიყიდოს, რადგან კოოპე-
რატივებიდან მეცხვარეებს შეუძლია მისაწდომ ფასებში მიიღონ
ფქვილი, მარილი, ფართლეთულობა და ყველა პირველმოთხოვნილე-
ბის საგნები.

თუშური ცხვრის ხორცის და მატყლის ღირსების გაუმჯობესე-
ბის შემდეგ სასურველია აგრედვე რძის ნაწარმოების გადიდებაც; ამ
მიზნისათვის საჯიშოდ უნდა იქნას დატოვებული უფრო კარგი მაწვე-
ლი ცხვრები, და მაწველი დეფებიდან წარმოშობილი ვერძები. ცუდი
მაწველი ცხვრები უნდა გადიარჩეს ფარიდან.

თუშური ყველი მიუხედავად ამისა, რომ გემრიელია, ხშირად
შიგ ცხვრის ბეწვს, ქუქყს და სხვა რამეებს ვხვდებით. ეს უკარგავს
მას ღირსებას და ფასს.

ყველის გაკეთების დროს თუ ის კარგად არ გაიწურა შრატის-
საგან, შენახვის დროს დიდხანს გაძლება უქარს.

თუშური ყველი, როდესაც მწიფდება მარილ წყალში, უმეტესად
ზაფხულობით ასეთ მარილ-წყალს ძლიერ მლაშეს აკეთებენ, რის გა-
მოც ყველი, როგორც საჭიროა, ისე ვერ მწიფდება და ხდება მაგა-
რი, გამოკშრალი და მეტი მარალიანი. საჭიროა თუშური ყველის კე-
თების გაუმჯობესება. ყველი როგორც საჭიროა, ისე უნდა გაიწუ-
როს ამოყვანის დროს და ჩაიდვას სათანადო სიმაგრის მარილ წყალ-
ში. თუ რა სიმაგრე უნდა ჰქონდეს მარილ-წყალს, ამის გამოკვლევა
აღვილია ქათმის კერძების საშუალებით: საკმარისი სიმაგრის ხ.ნარში
ჩაცდებული კვერცხები იმდენად ჩაყვინთავს შიგ, რომ დარჩება დაუ-
ფარავად ვერცხლის აბაზიანის ოდენა ადგილი თუ ეს ადგილი უფრო
პატარაა უნდა მოხარშული წყლის დამატება, და თუ მეტი იქნება,
უნდა ჩაემატოს მარილი.

ასეთ ხსნარში თუშური ყველი წესიერად მწიფდება და მლაშე
გემო არა აქვს. ცხვრის ყველის შესანახი მარილ-წყალი თუ კასრში
ან სხვა მკადროდ დახურულ ქურჭელში ინახება, შეიძლება ცუდი

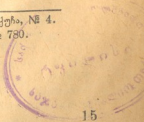

სუნი აუვიდეს, რომელაც ყველზედაც მალე გადადის; ამ შემთხვევაში ასეთი ხსნარი უნდა გადაქცეს და მას მაგივრად ახალი გაკეთდეს.

საუკეთესო ღირსების ცხერის ყველს თუშები და ოსები ამზადებენ დუშეთის მაზრაში ტრუაოს ხეობაში (კობიის ყველი). შედარებით უფრო გლახად ამზადებენ ყველს მთიულეები ფასანაურის მიდამოებში. მეტის მეტი ცუდი გამოდის ღალა მოხდილი, ან ნალეხად მოხდილი რძის ყველი.

სტამბა გაზეთ „ზარია ვოსტოკა“-სა, სპა წულუკიძის ქუჩა, № 4.
შეკვ. № 1876. ტირაჟი 4000 პიოვლიტ № 780.

მ ო რ კ ი თ ხ ა თ

პარტიის კომუგრედებში და ახალგაზრდათა კომუნისტ. ჯგურობებში, სოფლის კოოპერატივებში, აგრონომებთან, აგრონომ ულ პუნქტებში როდესაც ქალაქში ჩამოხვ ლთ, ყველა წიგნის მაღაზიაში, „გლეხის ბიბლიოთეკის“ წიგნები.

მესაქონლეობა.

1. მუშა ხარის ამორჩევა.
2. მუშა ხარის შენახვა.
3. როგორ უნდა ავირჩიოთ მუშა ცხენი.
4. ცხენის მოვლა და შენ-ხვა.
5. რით და როგორ ვკეცროთ ცხენი.
6. ცხენის სნეულებანი და წახლობა.
7. ღოოეის მოშენება.
8. ღორის გასუქება.
9. ღორის ჯიშის გაუმჯობესობა.
10. ღორის სცნა.
11. ცხვარი.
12. ცხვრის წესიერი კრეკა.
13. ცხვრის ავადმყოფობა და წამლობა.
14. საქონლის ქირი.
15. თურქულ .
16. ციმბირის წყლული.
17. საქონლის ციებცხელ.ბა.

K6.262
F81.936
3

ამ წიგნაკის გარდა, „გლეხის ბიბლიოთეკას“ აქვს წიგნები შემდეგ დარგებიდან

მებოხტნეობიდან,

მებალეობიდან.

მერძეობიდან,

მემატდვრეობიდან.

მევენახობა მადვინეობიდან,

მეფუტკრეობიდან,

საქონლის საკვები,

მეაბრეშუმეობიდან.

მეფრინველეობიდან,

მეთამბაქოობიდან

„გლეხის ბიბლიოთეკის“ სარედაქციო კოლეგია:

აბესაძე, ათაბეგოვი, გიბიბერია, კანდაღროვი, კვარაცხელია, კეცხოველი, მაისურიანი, სანაძე, ტიმოფეევი დემურ იშვილი.

თანამშრომლობენ: აბესაძე, ათაბეგოვი, აღნაიშვილი, ბიბილაშვილი, ვერმიშვივი, იაშვილი, კანდაღროვი, კვარაცხელია, კარბელაშვილი, კეცხოველი, კლერნი, ლოიოური, ეკ. ერისთავი, მაყაშვილი, მაისურიანი, მირიანაშვილი მის. მირიანაშვილი ელის., ნაკაშივი, პახუნოვი, სანაძე, სამადაშვილი, სტაროსელსკი, სულაკაძე, ტიმოფეევი მის. ჩოლოყაშვილი, წერეთელი. ჰილ. ძი. ხოთბრია, ელ. ერისთავი.

წიგნაკის ფასი 10 კპპ.

წიგნაკის ფასი 10 კპპ.
წიგნაკის ფასი 10 კპპ.
წიგნაკის ფასი 10 კპპ.

